

הלכות שבת סימן שבו

נ שם בכריתא ס שם קמ"א מירא דרב יהודה ע ה"ר א"ש שם פ ביצה י"ז משנה ו בכריתא הלל צ שבת נ וכרב נחמיה

ו יאסור לתן על-גבי בטנו כלי שיש בו מים חמין, (יט) ואפלו (ז) בחל מפני הסכנה, *שפעמים שהם רותחים (אבל (כ) *מתר להחם בגד ולתנו על בטנו) (טו): ז (כא) הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה (כב) בפעולה מהנהר, מפני שלא ישארו המים עליו ויטלטלם ארבע אמות בכרמלית, *לפי שהעולה מן הרוחצה יש רבוי מים על גופו. אבל ההולך ברושות הרבים ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו (כג) לא הקפידו בו: ח (כד) *אדם מתר לטבל (ט) מטמאתו בשבת: ט *מתר

באר ה"טב

שבת אם היתה יכולה לטבל קדם לכן, וכ"י ב"רד סימן קצט אסור לטבל בשבת משום סחיטת שער, ועקשו נחפשו המנהג להתיר בכל ענין. ומתר לטבל לקריו, כיון דמדרבנן הוא. ומתר שרי לטבל בשבת כיון דאינו מדאורייתא, מ"א, ע"ש:

משנה ברורה

ו (יט) ואפלו בחל. וכל-שכן דאסור בשבת, (ט) שמו ישפכו עליו ונמצא כרוחץ בשבת, כן כתבו רש"י וה"רן. ולפי זה, אם החמין בכלי סגור [שקורין וראים-פלאש] שרי. אבל לפרוש התוספות דהטעם משום דמנכר שהוא לרפואה, והנה משום שחיקת סמנים, גם בזה אסור [קרבן נתנאל], ולצורך גדול יש להקל: (כ) **מתר להחם בגד.** והוא הדין להחם כלי בשבת דמתר אף לפרוש התוספות הנ"ל¹⁸, דלא מנכר כל-כך שהוא לרפואה¹⁹: **ז (כא) הרוחץ בנהר וכו'.** כתבו הפוסקים, דנהגו שלא לרוחץ כלל בנהר או במקוה²⁰, דמצוי לבוא לידי סחיטת שער, ועוד כמה טעמים עין במגן אברהם, ולענין טבילה עין לקמח, מיהו, נדיו ונגליו מתר לרוחץ בנהר כשנגב קדם שלף ארבע אמות²¹ [א"ר]: **(כב) בפעולה וכו'.** רוצה לומר, תכף (י) בפעולה סמוך לנהר ינגב נפשה ולא ילך כלל בהמים שעליו, דלמא ישכח וילך בהם ארבע אמות. ואם-כן משמע מזה דמלבדו שפושטן קדם שיורד לנהר צריך שיציחם סמוך לנהר, ועל-כפנינים המטפחת שמתפח גופו בו, כדי שלא ילך בהמים שעליו. ועין בפריימגדים, שהוא הדין בנהר גופא בפעולה ממקום עמק ונחצי גופו הוא חוץ למים, צריך לנהר שלא ילך כף ארבע אמות, שהנהר הוא פרמלית, ונמצא שנושא ארבע אמות בכרמלית. ולפי זה קשיורר לטבל בנהר ובחלתו המים נמוכין סמוך לקרקע, צריך לנהר שלא ילך ארבע אמות משפתו, שפחיתו ישא המים עליו ארבע אמות: **(כג) לא הקפידו בו.** רוצה לומר, לפי שהם מועטים (יט) ואין מצוי בהם שעור הוצאת המים שיתחייב בהן, לא גזרו בזה, שהוא שלא כדרך הוצאה²². ועין בבאור הגר"א, דלפרוש התוספות משמע דאפלו רבוי המים נבלע בלבשו²³ גם-כן מתר לילך בהן²⁴, ועין בט"ז השעם²⁵: **ח (כד) אדם וכו'.** רוצה לומר, אף-על-גב דכלי אסור להטבילו ולטהרו מטמאתו בשבת יום-טוב מפני שנהא כמתקן הפלי על-ידי זה, (יט) אדם שאני, מפני שהוא נראה כמצנן עצמו במים. ואפלו אם העת קר וגם המים סרוחים שאין דרך לרוחץ בהם, מכל מקום לפעמים כשאדם בא מן הדרך ומלכלף בטיט וצואה הדרך לרוחץ אף באלו, ועל-כן מתר (יג) אפלו הנה יכול לטבל קדם השבת. ונהוגות הנשים, שאינן טובלות שלא בזמןן בשבת, (יד) וכתבו הפוסקים דכפה נהגו, משום דכיון דסוף-סוף המנהג דמנגנו לאסר בשבת לרוחץ כל הגוף אפלו

לשוננו: אדם וכו', עין במגן אברהם, והעקר כמו שכתב בית-יוסף בשם כל-בו ותורת-הדשן שאוסרים, וכן כתב המגן-אברהם בסימן קכח סעיף-קטן ע, ע"ש, עד כאן לשוננו. ונראה לי דכוננו הוא למה שכתבנו, והוא דחולק על המגן אברהם שכתב דמתר לטבל לקריו, וזהו שכתב: עין במגן אברהם, רצה לומר, דכתב דלטיבילת קרי מתר לכלי עלמא, וס"ס על זה הגר"א: והעקר כמו שכתב הבית-יוסף וכו', ונראה לומר, דלפי הטעם שכתב התורת-הדשן דבזמנו כיון דנהגו להחמיר ברוחצה מחזי כמתקן על-ידי הטבילה, שוב אין לחלק בין טמאת קרי לשאר טמאות, כיון דסוף-סוף נטטר על-ידי הטבילה מחזי כמתקן, וזהו שפ"ס הגר"א על זה: וכן כתב המגן-אברהם בסימן קכח סעיף-קטן ע, ע"ש, רצה לומר, דכתב שם בדנאי דלכף לא נהגו כהננים ביום-טוב לזקק לנשותיהן, כדי שיהיו יכולין למחר לשא בהם כבטרה משום דלא נהגו לטבל ביום-טוב, ע"ש, הרי דאפלו לטיבילת קרי אין לטבל. ומכל מקום קשה לי דברי המגן-אברהם דשם, דהלא איני שם בנטמא ביום-טוב

שער הציון

אין אסור. ומפשוטות לשון הגר"א משמע דטעם הרמב"ם משום דלא היה על הפשר שם אסור, לכך סבירא לה דהוא בחמין שהוחמו בערב-שבת, דגם שם לא היה על עצם החמום אסור, ולא גזרו רק על כל גופו, ולפי זה במים שהפשרו בשבת הנינו שלא היה יד סולדת בהן אין אסור לדעת הרמב"ם רק רחיצת כל גופו: (ט) ומיני בחמין שהוחמו מעט הנינו שאין היד סולדת בהן בשבת, ולהכי אף אבר אחד אסור¹⁷, כנייל: (י) כן משמע בבגמרא לפי גרסת הרי"ף והרא"ש, ולפי גרסתנו בבגמרא משמע דאין לו עלולת כלל מהנהר קדם שנגב עצמו: (יט) פריימגדים בבאור דברי הבית-יוסף: (יט) גמרא: (יג) כן מוכח בבגמרא: (ז) תורת-הדשן ושאר פוסקים:

(ז) בחל. ובשבת אסור שמו ישפכו עליו ונמצא רוחץ בשבת, רש"י ור"ן. וצ"ל דמרי בחמין שהוחמו מעט בשבת, להכי אפלו אינו רוחץ כל גופו אסור כמ"ש ס"ה, מ"א. ועין ד"ארתן: (ט) מטמאתו. ב"רד סימן קצו דאשה אסורה לטבל בליל

באור הלכה

נראה שיש לנהר: * שפעמים שהם רותחין. עין בפריימגדים דמשמע דאפלו הם עמה פושרים בעלמא שאין היד סולדת בהם גם-כן אסור, וכן משמע קצת במגן-אברהם מכתב בחמין שהוחמו מעט; ולא ידענא מנא לה, דהא אמרין בגמרא: הריני דמי יד סולדת, אמר רחבה (א"ר) כל שפרטו של תינוק נכוח בו, והנה ידוע שפרטו של גדול אין נהה במהרה קשל תינוק, ועל-כן מסתברא דאסרין הקא אפלו אם רק שנהר סולדת בהן לבד, מפני שלפעמים יוכל להתמות שיהיה רותח כל-כך עד שכתנו של גדול יוכל להכות, אבל לא בפושרים גמורים: * **מתר להחם בגד.** עין במשנה ברורה שפלי מתר לכלי עלמא, עין ברש"י שם, וראה מבריתא דלא נקט מקומות חס: * **אדם מתר וכו'.** עין במגן אברהם שהביא בשם מהרי"ל ותורת-הדשן להחמיר בזה, ובסוף דבריו ס"ס: ומכל מקום נראה דמתר לטבל לקריו כיון דמדרבנן הוא, ורוצה לומר, דאמרין ביצה י"ח נטמא בולד הטמאה מטבילין אותו ביום-טוב, והטעם, משום כיון דחייב הטבילה הוא רק מדרבנן לא מחזי כמתקן, ולרוחא דהלכותא פת פן, דכהנים בטוה לטבילותא לגמרי וכנייל בסימן פת, וכן כתב בעלת-המזל [ואפשר דכונת המגן-אברהם, אפלו לדעת המחמירים שפוסקים דלא בטוה לתפלה]. וקשה, דלא דמי כלל, דהתם שנטמא בולד הטמאה, מן התורה אינו טמא כלל, מה שאין כן בזה דטמא מן התורה ועל-ידי הטבילה נטהר, זה גופא מחזי כמתקן; ותוע, דמשמע ביצה י"ז ע"ב במשנה מדרושנית בסתמא דאיני כלל הטמאות, כגון טמאת שרץ וכן וכי האי גוונא, דלדידהו לא אסרו כלל לקרות בתורה, וכנייל בסימן פת, ואפלו הכי משמע שם ביצה י"ח בגמרא דאי לאו משום דנראה כמקרי היה אדם אסור להטביל עצמו בשבת משום דנראה כמתקן, ועל-כפיהו משום דנטמא בולד הטמאה נטהר, והוא התקון, ואם-כן בטמאת קרי דהוא אב הטמאה נמי "הגיה ואפשר לומר דסבירא לה דהוה דוקא בדרות הראשונים שהיה נוהג אצלם טמאה וטהרה, על-כן חשיב תקון על-ידי הטבילה לכל הטמאים, שיהיו יכולין להשתמש טהרות על-ידי הטבילה, מה שאין כן כהנים שטמאה וטהרה אינו נוהג, ותקון מצד למוד התורה אינו, דאפלו כלי טבילה גם-כן מתר, וכנייל, ולכך באשה נדה שעל-ידי הטבילה מותר לבלעה, על-כן מחזי כנראה כמתקן, דלא נאה כמקרי. ואין להקשות דאם-כן כלים טמאים גמורים מן התורה גם-כן יזהו מתר לטבל כהיום, והשלחן-ערוך פסק לעיל בסימן רסא סעיף א דאין מטבילין את הכלים, ואפלים טמאים קאי כדמשמע בפרוש רש"י, וכן כתב הרע"ב בפרוש המשנה וגם, דבכלים חדשים דעת המחבר נוטה יותר לדעת המתירין אפלו בשבת גופא, וכל-שכן בין השמשות, וכדמשמע בסימן שכג סעיף ז, דשם שאני דהוא דבר שבמנוח וצריך שכן אחר להתירו, ועל-כן אף דנתבטל הטעם לא נתבטלה הגזרה שגזרו על מנוח כלים, מה שאין כן על טבילת אדם לא יורו אף כלל משום דנראה כמקרי, ונהי דהיום שאנו מועזין עצמנו מרוחצה לא נראה כמקרי ונכר שהוא לשם טבילה, מכל מקום הלא לא נראה גם-כן כמתקן על-ידי הטבילה כהיום שאינו נוהג טמאה וטהרה. עד כאן הגיה. שוב מצאתי בבאור הגר"א שכתב ונה

תרגום חס. 1 בקבוץ חס.

אין אסור. ומפשוטות לשון הגר"א משמע דטעם הרמב"ם משום דלא היה על הפשר שם אסור, לכך סבירא לה דהוא בחמין שהוחמו בערב-שבת, דגם שם לא היה על עצם החמום אסור, ולא גזרו רק על כל גופו, ולפי זה במים שהפשרו בשבת הנינו שלא היה יד סולדת בהן אין אסור לדעת הרמב"ם רק רחיצת כל גופו: (ט) ומיני בחמין שהוחמו מעט הנינו שאין היד סולדת בהן בשבת, ולהכי אף אבר אחד אסור¹⁷, כנייל: (י) כן משמע בבגמרא לפי גרסת הרי"ף והרא"ש, ולפי גרסתנו בבגמרא משמע דאין לו עלולת כלל מהנהר קדם שנגב עצמו: (יט) פריימגדים בבאור דברי הבית-יוסף: (יט) גמרא: (יג) כן מוכח בבגמרא: (ז) תורת-הדשן ושאר פוסקים:

הלכות שפת סימן שכו

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יט]

אם החמין בכלי סגור [שקורין ווארס-פלאש] שרי וכו', ולצורך גדול יש להקל¹⁶.

16 והיינו כשיש לו מיוחד בלבד, אבל אם חלה בכל גופו, כתב לקמן (סי' שכח ס"ק א) שמותר לעשות רפואה בשבת.

אמנם בזמנינו שגם בריאים משתמשים בבקבוק חם כדי לחמם את המיטה, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ז) שמותר להשתמש בו בזמן הקור כשהוא סגור, גם כשהוא חם בבטנו, כיון שאין ניכר שעושה כן לרפואה, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' פג ס"מ) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ו תשובה א). וכתב הגר"ח קניבסקי (טעמא דקרא עמ' רלה), שהחזו"א התיר לשים בקבוק חם על הרגלים כדי לחממם.

[שעה"צ ס"ק ט]

ולקבי אף אבר אחר אסור¹⁷.

17 ולפי מה שכתב לעיל (ס"ק ח) בשיטת הרמב"ם אליבא דהגר"א, שבמים שהופשרו בשבת [היינו שאין יד סולדת בהם] אין איסור רק ברחיצת כל הגוף, צריך לומר שגם כאן החשש הוא שישפכו המים על כל גופו. והערוך השולחן (סי' ביאר שמדובר במים שהוחמו בשבת, ולכן אסור לרחוץ בהם אפילו אבר אחד. אכן לפי המבואר בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכו ענף ב) צריך לתרץ כמו התיורן הראשון, שהחשש הוא שירחץ את כל גופו.

[משנב ס"ק כ]

יהוא הדין להחם כלי בשבת דמתר אף לפרוש התוספות הנ"ל¹⁸, דלא מנפר כל"ך שיהוא לרפואה¹⁹.

18 ולהשתמש בשמיכה חשמלית לחימום, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' ג) שמותר, ואין בזה משום רפואה, כיון שגם אנשים בריאים נהנים מזה, וממילא גם חולים מותרים להשתמש בזה [אך כתב, שכיון שיש חשש שמא יבוא להגביר או להנמיך את החום, או לנתקו ממקור החשמל, צריך שיעשה היכר במקום שמוסתים בו את החום, וכן במקום החיבור למקור החשמל, כדי שיוכר שהוא שבת]. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ח), שמותר להשתמש בשמיכה חשמלית בשבת.

19 וכן לענין החושש במעיו, כתב השו"ע לקמן (סי' שכח ס"מ) שמותר ליתן עליהם כוס שהיו בה מים חמים ושפכו אותם, אע"פ שעדיין יש בה הבל. וביאר המשנ"ב שם (ס"ק קכה-קכו). דהיינו שהחשש במעיו כופה את הכוס על הטבור, והכוס אוחות את הבשר ומושכת אליה את המעים ומושיבן למקומם. והחידוש הוא, שלא נאמר שכשם שאסור לרחוץ בחמים, כך אסור להניח על גופו כל דבר חם. ובשעה"צ שם (סי' צד) הוסיף, שיתכן שהחידוש הוא שלא נאמר שההבל הוא כמו רפואה ונגזר בו משום שחיקת סממנים.

ומה שכתב המשנ"ב, שהטעם שמותר לחמם בגד וליתנו על בטנו, הוא משום שלא ניכר שהוא לרפואה, ולא כתב את הטעם המובא בשו"ע לקמן (שם סמ"ג) שהוא משום שאין עושים דבר זה בסממנים, ביאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' לב), שהוצרך לטעם זה לפי שיטת תוספות המובאת לעיל (ס"ק יט) שסוברים שאסור ליתן כלי סגור שיש בו מים על בטנו, משום שניכר שהוא לרפואה, וגזרו משום שחיקת סממנים, וטעמם, או משום שחולקים על

המציאיות, וסוברים שגם דבר זה עושים בסממנים, או משום שסוברים שגם כשאין דרך לעשות בסממנים גזרו על כל הרפואות, לכן הוצרך המשנ"ב כאן לטעם שלא ניכר שהוא לרפואה.

[משנב ס"ק כא]

דנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר או במקוה²⁰ וכו', מיהו, ידיו ורגליו מתר לרחוץ בנהר פשעמנגב קדם שילף ארבע אמות²¹.

20 ולגבי רחיצת כל גופו באמבטיה גדולה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' פז) שהוא יותר חמור, ואפילו בצונן, מפני שהוא כלי, שיש ראשונים שאסרו בזה מעיקר הדין. ולענין רחיצה במקלחת במים צוננים, הורה החזו"א (מנחה נכונה עמ' מט) שאסור, ומותר רק לרחוץ פניו ידיו ורגליו, ומשמע מסתימת הדברים שאסר אף ביום חם מאוד, ואף בביתו שאין חשש לטלטול המים, כיון שעדיין יש חשש של סחיטת השיער, כמבואר בשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' צו) שהמנהג שלא לרחוץ מחשש סחיטה נאמר גם בבית ולא רק בנהרות. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' לב) שגם אסר רחיצה במקלחת כנ"ל.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' עד רחיצה אות ג, וסי' עה) כתב, שכיון שמעיקר הדין מקלחת אינה בכלל המנהג שלא לרחוץ בנהר, שהרי הרוחץ בנהר הוא נכנס לתוך המים, משא"כ במקלחת ששופך את המים על גופו, ועוד, שמטעם חשש סחיטה לבד לא היו אוסרים רחיצה, לכן אף שלכתחילה יש להחמיר שלא להתקלח, וכבר פשט המנהג להימנע מכך, מ"מ באופן שמצטער רשאי להקל להתקלח במים קרים, וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק יח). וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שראה באחרונים שמקילים במקומות החמים מאוד כשהוא מצטער.

21 מבואר בדבריו, שיכול קודם לצאת מהמים, ורק לאחר מכן לנגב את ידיו, אמנם לעיל לענין רחיצת ידיו (סי' שא ס"ק קעו) הוסיף, שזה דוקא במקום שהיבשה שעל שפת הימים והנהרות היא כרמלית, אבל אם היבשה היא רשות הרבים, אסור להוציא את ידיו מן הנהר ולחוץ, כיון שהנהר הוא כרמלית ואסור להוציא מכרמלית לרשות הרבים, אלא מתחילה ינגבם היטב זו בזו עד שיתייבשו המים, ורק לאחר מכן יצא.

[משנב ס"ק כג]

לא גזרו בנהר, שיהוא שלא כדרך הוצאה²² וכו', גם כן מתר לילף בקנה²³, ועין בט"ז הטעם²⁴.

22 שמותר לכתחילה לצאת מביתו בשעת הגשם, וכמו שהוכיח הפמ"ג (סי' ב) מדין הרוחץ בנהר שאסור לו לנגב את שערו משום סוחט, ומ"מ מותר לו ללכת עם המים המועטים שבשערו בכרמלית.

23 וכן לענין החשש שמא יבוא לידי סחיטה, כתב השו"ע לעיל (סי' שא סמ"ה) שמי שנפלו בגדיו למים, הולך בהם, ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה. וביאר המשנ"ב שם (ס"ק קסב) שלא אסרו על האדם את הבגדים שלבוש בהם.

24 שם (ס"ק ב) ביאר, שכיון שאין אפשר להימנע מכך, שהרי האדם הולך ברשות הרבים ולפתע יורד עליו מטר, לכן לא גזרו חכמים אלא ביורד מדעתו לרחוץ בנהר. ואף לצאת מביתו לכתחילה בשעת הגשם, שבדאי ירטב, ונמצא שהוא מעביר את המים ארבע אמות, כתב השו"ע הרב (סי' שא סס"א) שמותר לצאת, משום שלא אסרו חכמים דבר לחצאין.

הלכות שַׁפְּת סִימָן שְׂכוּ

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה אדם]

וְדִי לָנוּ בְּמָה שֶׁאָנוּ מְקַלְקְלִים לְטַבֵּל בְּשֶׁפֶת הַיָּד הַזֵּה צָרִיף לְטַבֵּילָה²⁵.

25) ובמקום שאין מקוה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' לז) שמותר להטיל על גופו ט' קבין בשבת. ואפילו לשיטת הגר"א [שאסור לבעל קרי לטבול בשבת משום שנראה כמתקן] מותר לעשות כן, ואין זה נראה כמתקן, כיון שהטלת ט' קבין אינה מטרתה מטומאת קרי, ואינה מועילה אלא ללימוד תורה.

ולמעשה בענין טבילה בשבת, הביא בתשובות והנהגות (ח"ב סי' ר) ובספר מי דעת (עמ' צו הערה עה) עדות נאמנה שכן נהג החפץ חיים לטבול בשבת, וכן העיד הגר"ז בעניניו (ספר מי הדעת שם) שהגר"ח מוולאזין נהג לטבול בשבת, והוסיף הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' לט) שהואיל וטבילת עזרא נצרכת מאד לפני התפילה, ראוי לטבול בשבת אם נטמא בשבת, וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ו סי' כח אות א), וכן נהג הגר"י קניבסקי (אורחות רבנו ח"א עמ' קנב וקנג). אכן, לדעת החזו"א (דינים והנהגות פ"ג אות ל) אין לטבול טבילת עזרא בשבת, כמבואר במעשה רב (אות קכה) בשם הגר"א. ומ"מ, מובא באורחות רבנו (שם) שהעיד הגר"ח קניבסקי שהוא ואביו זצ"ל טבלו בשבת במקוה שבבית החזו"א ולא מחה בהם, וכן נהגו קרוביו ותלמידיו שטבלו במקוה שבביתו ולא מחה בהם וכששאלוהו האם מותר אמר שהגר"א אסר, ואפ"ה לא מחה באלו שטבלו.

וראה עוד בענין אלו הנוהגים היתר לטבול בשבת אף משום תוספת קדושה, מה שכתב ביסוד ושורש העבודה (שער שמיני סוף פ"ו), וכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן לד) ובשו"ת שבת הלוי (ח"ה סימן מד). ובענין טבילה במים חמים, ראה לעיל (ס"ק ז) ומה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק כה]

הִינֵנו אֶפְלוּ יֵשׁ לוֹ יָקָן, וְהוּא הִדִּין שְׁעָר רֵאשׁוּ²⁶, אֶךְ שְׁלֵא יִסְתָּם אַחַר רְחִיצָתוֹ²⁷.

26) ומה שכתב לעיל (ס"ק כא) שגורו שלא לרחוץ בנהר או במקוה, משום שמצוי לבוא לידי סחיטת השיער, ביאר הגר"ז אויערבך (שש"כ פ"ד הע' א), שדוקא הרוחצים בנהר או במקוה שרגילים לסחוט את השיער ולהוציא את המים לחוץ, וביצורף עוד טעמים אחרים גזרו שלא ירחצו כלל, אבל הרוחץ את פניו ומשפשף את ערותיו, דרכו לסחוט את המים לצד הפנימי של הגוף, ואין בכך איסור, אלא שיוזהר שלא יסחוט כלפי חוץ בסוף הרחיצה.

ובביה"ל לעיל (סי' שב ס"ט ד"ה אסור) כתב בדעת הרמב"ם, שסחיטה בשיער אסורה משום כיבוס, והקשה עליו מדין זה המבואר בגמרא (שבת קכח, ב) שבשיער המחובר לאדם אין כיבוס, ונשאר בצ"ע.

27) מדבריו אלו, שאסור לסחוט את השערות, דייק הגר"ז אויערבך (שש"כ פט"ו הע' מה) שלא אסרו אלא לסחוט, אבל לגעת בהן מחשש שמא יסחוט לא אסרו, ושונה דינם לענין זה מבגד ששרה במים, שכתב הרמ"א לעיל (סי' שא סמ"ו) שאסור לטלטלו שמא יסחטוהו.

ולענין ניגוב השערות במגבת, כתב הבן איש חי (שנה ב' פרי פקודי אות ח) שלא ינגבם בכח, אלא בנחת לאט לאט, עד שיבלעו המים במגבת. וכן דעת הקצות השולחן (סי' קלג בדה"ש ס"ק ח) והגר"ש

אלישיב (ארחות שבת ח"א פ"ג סע' נא, וראה קובץ תשובות ח"א סי' כז), וכן דעת הגר"ז קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ד ס"ק ו) שיניח את המגבת על השיער, אך לא ילחץ עליה באופן שיצאו המים מהשערות. והגר"ח קניבסקי (ארחות יושר עמ' מא) כתב שאין לגעת בשיער כלל, וכפי שנהג הגר"י קניבסקי (ארחות שבת שם, הלכות שבת בשבת ח"א פ"א הע' 98). מאידך, דעת הגר"ז אויערבך (שש"כ פ"ד הע' טד) שאם המים נבלעים מיד בתוך המגבת ואינם נראים בעין, אין איסור לנגבם [והיינו באופן שאין בשערות מים מרובים עד שיהיה שייך לחוש לסחיטת המגבת].

[משנ"ב ס"ק כח]

לְרַחֵץ יְדָיו בְּמַרְסָן²⁸.

28) ובביאור מורסן, כתב לעיל (סי' שכד ס"ק יא) שהוא קליפת התבואה הנשארת בנפה לאחר שמנפים את הקמח.

[משנ"ב ס"ק כט]

אָבֵל לְרַחֵץ יְדָיו בְּמִי־מִלַּח שְׂרִי לְכָלִי עֲלֵמָא, וְכִמּוֹ שְׁפֹתְכֵי לְעֵיל בְּסִימָן שֶׁכְּסֵיף יב בְּמִשְׁנֵה בְרוּיָה, עֵינֵי שְׁמֵם²⁹.

29) ושם (ס"ק לח) ביאר, שמותר להשליך אפילו הרבה מלח במים, וליטול ידיו בהם אחר שנימוחו, ובלבד שלא יעשה מי מלח עזים, דהיינו שני שלישי מלח ושליש מים, ובטעם הדבר, כתב לעיל (סי' שכא ס"ק יב) שנראה הדבר כעשיית מורייס לכבוש בו דגים לזמן מרובה, שאסור משום שנראה כמעבד.

[משנ"ב ס"ק לו]

וְדַמֵּי לְרִסּוּק שְׁלֵג וּבְרָד³⁰.

30) והוסיף לקמן (סי' שכח ס"ק עא), שה"ה שאין לסוך בשמן קרוש, משום שדומה לחלב.

[ביה"ל ד"ה בשאר]

וְאֵם מְצוּי לְהִשְׁיג בְּרִית שְׁנַעְשִׁים שְׁלֵא מַחְלָב, בְּנֵדָאֵי נְכוֹן לְחַשׁ לְדַעַת הַפְּתַח־מִרְיָן בְּנָה³¹.

31) והחזו"א (דמאי סי' ד ס"ק יג) כתב, שאפשר שלא אסרו סיכה כשתיה [שהיא מדרבנן], אלא בדבר הראוי לאכילה. ולגבי בורית העשויה משמן של טבל, כתב (שם סי' טו ס"ק א) שכיון שנפסל השמן מאכילת אדם בטל ממנו שם טבל, אף שהוא ראוי לסיכה, ומותר להשתמש בו.

ולהשתמש בקרם לחות, סבון, איפור, תמיסה לעדשות מגע וכדו' שיש בהם חמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ח תשובה ו) שמותר, שאף לדעת הסוברים שסיכה כשתיה, אין היא נחשבת כשתיה לענין שנאמר על ידה 'אחשביה', וכן הורה הגר"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב סי' ל ס"ק ו) לגבי סבון שמותר להשתמש בו בפסח, משום שבזמנינו ודאי יש בו דברים חריפים הפוסלים את החמץ מאכילת כלב. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האישה ח"ג פנ"ח אות טו) שאף שמעיקר הדין אין איסור להשתמש בדברים אלו, מ"מ משום חומרא דחמץ אין ראוי להשתמש בהם אלא אם כן יש להם הכשר לפסח. ודעת הגר"ז קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ב) שכאשר אין להם הכשר נוהרים שלא להשתמש בדברים אלו בכלי אכילה. [וראה הליכות שלמה

הלכות שבת סימן שבו

קסב באר הגולה

ק מרדכי שם

(כה) לרחץ פניו וידיו ורגליו (כו) *בדברים שאינם משירים שער מערכים עם דברים המשירים, ובבלבד (כז) שלא יהיה הרב מדבר (1) המשיר: י' *מתר (כח) *לרחץ ידיו (1) במרסן. הגה דגבול פלאחר יד שרי. *ואסור (כט) לרחץ ידיו במלח (אגור), וכל-שכן בבית שקורין זיי"ף1 בלשון אשכנז בנימין זאב סימן (עח) או *בשאר חלב, (ס) שנמוח על ידיו (ל) והוי נולד (מרדכי פ' במה בהמה וסמ"ג והגה"מ פכ"א וטור סימן שחכ):

באר היטב

עליהם אלא שלוקח אותם בידיה הרטבות, מ"א: (ד) שנמוח. ובש"ג כתב דיש מתירין, דדוקא ביד ושלא שיעזמוהו למשקין אסור, ע"ש שהאריך, ועין

(1) המשיר. ודאי, פן כתב הרמב"ם: (1) במרסן. משמע דלהאסורין בסימן שכד ס"ג ה"נ אסור, ואפשר דהקא כו"ע מודו דשרי כיון שאינו נותן מים

באר הגולה

גופא, ובזה אפלו בטבילת פלים מתר ולא גזרו בזה משום דמחזי כמתקן, וכדאימא בבב"ב, י"ח, ולא יהיה חמור טמאת קרי מטבילת פלים דמתר? ואפשר לומר, דשם משום דהיה נוהג אצלם טמאה ושהיה והיו והירין בטבילה, לכך התיירו להטבילין ולהשתמש בהן בטבילה, מה שאין פן כהיום, וכעין סבא זה נמצא בתוספות י"ח ע"ב ד"ה 'כל, אכל מדברי הגר"א ביו"ד דעה ש"מ קצו בבאורו משמע שאין מחלק בזה; אי נמי, דסובר הפג"א אברהם דשם שאני, שפכר נטמא והתיירו להטבילו, מה שאין פן לכתחלה להיות טמא ולסמך על שלא-חרקה? יהיה מתר לטבל לא, וכעין זה כתב בתוספות ד"ה 'שורין' וכו', עין שם, ויש לחלק. היצא מדברינו לענין טבילת קרי: הפג"א אברהם סותר את עצמו, דשם כותב שהמנהג להחמיר בזה ופה הוא מקל, ודעת הגר"א כמו שכתב הפג"א אברהם לעיל בסימן קכח, ושארי אחרונים דפס ככלם מקליין בזה, הלא המה העלת-שבת והאל"ה רבה והתוספת-שבת ושלחן-עצ"ש ששים ושארי אחרונים, ונהנו אפלו היה יכול לטבל מערב שבת יום-טוב, על-פן בודאי אין לנו למחות ביד הנוהג להקל, וכל-שכן אם נטמא בשבת יום-טוב גופא. ויותר נראה לי, דאפלו הגר"א דהביא דאיה מדברי הפג"א אברהם דלעיל בסימן קכח, לא הביא רק לראיה דאין חלוק בין טבילת קרי לשאר טבילה, אבל לעצם הדין אם נטמא בשבת יום-טוב גופא ויחזיק דגם הוא מודה דאין להחמיר בזה כלל, וכמו דמשמע בבאורי הגר"א ביו"ד דעה ש"מ קצו, עין שם, וכן נתפשט המנהג להחמיר, אף בכל זאת יזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה. ודע עוד, דאם הוא סתור גמור ורצה לטבל בשבת בשחרית משום תוספת קנ"שה, אין בזה משום חשש מתקן מצד הדין, וראיה ממה שאמרו שם בגמרא י"ט ע"א מטבילין בגב לגב, ועין שם ברש"י, וכן כתב בספר תוספת-שבת בסימן רס משם הכתבים, אף לפי מה שכתב מהר"ל דהקא נוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמנן משום חשש סחיטה, נראה דגם טבילה כזו יש למנוע, ודי לנו במה שאנו מקליין לטבל בשבת היכא דהוא צריך לטבילה²⁵: * בדברים שאינם משירים שער. עין בטור שצ"ח הרבה בדברים, ומקורם המבואר, והוא הדין כל פיצוץ בהם אף הוא יודע שאינו משיר בודאי, וראיה דכמינים שאינו יודע את טבעם ואולי הם משירים, בודאי יש לאסור מלרחץ בהם. והנה הרמב"ם בפ"ק כב פ"ט כל הדברים הנזכרים שם בגמרא להחמיר ולא הזכיר נתר וחול, דגם זה מוכר שם בגמרא בר"ש הסוגיא דלרבי שמעון מתר, וכן בפ"ק א מהלכות שבת הזכיר דמתר לרחץ ידיו בעפר הפרות, ולא הזכיר גם-כן מאומה מנתר וחול, משמע דבנתר וחול סביניא לה דאסור, וצריך טעם. ועין בלח"מ משנה שתמה גם-כן בזה ונתר דסביניא לה להקמ"ב דרבי ישמעאל בנייר דאמר דלא יחף ראשו באדמה, סביניא לה דאף נתר וחול אסור דפסיק רישא הוא, ופסק בנתה דשם בנייר מפרש בגמרא את דבריו. ומה דמתירין בכלים אף בנתר וחול, כדלעיל בסימן שכג, וכן איתא בהדיא בר"י ורא"ש וכל הפוסקים, הנינו דכלים לא גריד כל-כך ולא היו פסיק רישא. וצריך עיון גדול, דשבק הרמב"ם סתמא דגמרא דפ"ק במה טומנין דמשמע מנה דהסתם-משנה כולל אף בנתר וחול, ואמרין ב"ד

משנה ברורה

בצונן, וכנ"ל, אם-כן נכר דהוא משום טבילה ומחזי כמתקן. וכתבו (טו) האחרונים דמכל מקום נראה דמתר לטבל לקרי, כיון דנתבטל התקנה ומתר בתורה ובתפלה אפלו קדם טבילה, וכנ"ל בסימן פח, אם-כן לא מחזי כמתקן על-ידי הטבילה. ועין במה שכתבנו בבאור הלכה דיש מחמירין וסוברין דאין לחלק בין טבילת קרי לשאר טמאות, ומי שנוהג להקל אין למחות בידו כי רב האחרונים סותמין להקל בזה. ועל-כ"ל-פנים בנטמא בשבת יום-טוב גופא, נראה בודאי דאין להחמיר, וכן נתפשט המנהג להחמיר, אף יזהר מאד שלא יבוא לידי סחיטה דהוא אסור גמור: ט (כה) לרחץ פניו וידיו וכו'. הנינו (טו) אפלו יש לו זקן, (י) והוא הדין שער ראש²⁶, אף שלא יסתם אחר רחיצתו²⁷: (כו) בדברים שאינם משירים שער. ורצה לומר, שאינם ודאי משירים, אף דלפעמים הם גם-כן משירים אפלו הכי מתר, כיון דהוא אינו מתקן לזה אלא לצמצח עצמו בלבד, ונקמא לן פרבי שמעון דדבר שאין מתקן מתר: (כז) שלא יהיה הרב. הטעם, דאז פסיק רישא הוא ואסור משום גזונו אף שאינו מתקן, לכלי עלמא: י (כח) לרחץ ידיו במרסן²⁸. והוא הדין פניו אף שיש לו זקן, (יט) דמרסן הוא דבר שאין משיר שער ומתר לשפשוף בהן, ורק צריך לזהר שלא יערב מתלה המרסן במים משום לשה, אלא יקחם בידי הרטבות ממים, ואף דגם בזה מתגבל קצת מרסן במים הספוחות שעל ידיו, אין לחש, דגבול פלאחר יד הוא, וזהו שפסיק הרמ"א. ואף-על-פי שיש להחמיר שלא לגבל אפלו על-ידי שנוי בשבת אלא-אם-כן נתן המים מערב-שבת, כמו שנתבאר בסימן שכד, מכל מקום כן שאינו נותן מים ממש על המרסן אלא שלוקחו בידי הרטבות, מתר לדברי הכל: (כט) לרחץ ידיו במלח. הטעם כדלוקמה, דעל-ידי רחיצתו נמח המלח ונולד דבר תדוש ודמי למלאכה, אבל לרחץ ידיו במי-מלח שרי לכלי עלמא, וכמו שכתבתי לעיל בסימן שכ סעיף יב במשנה ברורה, עין שם²⁹: (ל) והוי נולד. ודמי לרסוק שלג וברד³⁰, שנתבאר לעיל בסימן שכ שאסור גם-כן מטעם זה. ועין במגן-אברהם שכתב בשם שלטי-גבורים שיש מתירין בזה, דסביניא להו דמה שאסרו ח"ל לרסוק שלג וברד הוא משום גזירת סחיטה פרות העומדין למשקין, שאף השלג וברד למימיהם הם עומדים, ואם-כן ברית ושאר חלב שאינם עומדים למשקין, מתר לכתחלה.

פא עלה דהלכה כסתם-משנה הוי, ופסק ברבי ישמעאל? ועוד, דלסברת הלח"מ משנה מאי מקשה המגרא בפ"ק במה טומנין ממשנה זו, הנה לוי לומר דבביתא דאוסרת לחף בהן שערו סביניא לה כרבי ישמעאל דפסיק רישא הוא? וגם מפורש ב"ר"ח שם משמע דלפי שם דקמא לן כרבי שמעון אף בנתר וחול מתר לחף את השער, וכן בהנהגות אשר"י כתב שם דמדינא מתר אף בנתר וחול, ומכל מקום לבסוף כתב שם דקשה הוא להכשיר, ואולי משום דרבי ישמעאל הנ"ל, וצריך עיון למעשה: * לרחץ ידיו במרסן. עין במשנה ברורה מה שכתבנו שלוקחם בידי הרטבות ונהנו אפלו אם הם טופח על-מנת להטפוח, דכל זה הוא בכלל גבול פלאחר יד, פן כתב הפג"א אברהם, ואף דהוא מסתפק גם בזה אם יש להחמיר לדעת האוסרים לעיל בשנוי, מכל מקום נראה דיש להקל על-כ"ל-פנים באופן זה, אחרי דמרדכי שכתבא היתעייסוף וכן בלבוש התיירו אפלו לשפך מעט מים על המרסן שעל ידו, דגם זה הוא בכלל שנוי גמור (ועין באל"ה רבה ופרי-מגדלים), אין להחמיר על-כ"ל-פנים לקח מרסן יבשים בידיה רטבות, וכן כתב בספר פלפלת-שבת ושאר אחרונים: * ואסור לרחץ ידיו במלח. עין בבאור הגר"א מה שכתב על זה, ועלענין ברית אסור לדידה אף בחל משום דסיקה כשתיה, ועין לקמה: * בשאר חלב וכו'. עין בבאור הגר"א שדעתו קדעת הרבה מגדולי הפוסקים דאף בחל אסור, דסיקה כשתיה ועל-כ"ל-פנים מדרבנן אסור, ודאלו קרבנו הם וסעינהו התיירו בזה לגמרי. מיהו, מנהג העולם לרחץ בבית שנוי הנעשים מחלב, ורק אינה מוקדקים זהירין בזה. ואם כיוול להשיג ברית שנגעשים שלא מחלב, בודאי נכון לחש לדעת המהמירין בזה³¹:

שער הציון

(טו) עלת-שבת ואל"ה רבה ותוספת-שבת ושלחן-עצ"ש ששים: (טו) גמרא, וכן כתב בעלת-שבת: (י) אף דכב"ח מסתפק בשער ראשו דאפשר דנושרות מהו והוי פסיק רישא, האחרונים השיגו עליו והמאמר ובספר דברי-מנחם וכו' במהושי"א, דלפי המשנה דנזיר דחופסין ומפספסין שוב אין לחלק בזה: (יט) פן משמע מן התוספתא.

תרגום: 1 סבוך.